

SFPA
Slovak Foreign Policy Association

Чи буде кому вимкнути світло після візової лібералізації в Україні?

Владімір Мезенцев

Видано в межах проекту „Поширення ноу-хау для кращого управління Шенгенським кордоном між Словаччиною /Україною та Норвегією /Росією“,
СВС 01018

Дослідження з міжнародних відносин b16

Співфінансування:

Видано в межах проекту „Поширення ноу-хау для кращого управління Шенгенським кордоном між Словаччиною /Україною та Норвегією /Росією“, СВС 01018

Сума гранту для проекту: 619 454,- EUR. www.norwaygrants.org

Цей проект фінансується з Норвезького фінансового механізму та державного бюджету Словацької Республіки.

Програма SK08 – Транскордонне співробітництво:

„Словаччина – Україна: Співпраця через кордони“

Проект фінансується з Норвезького фінансового механізму й державного бюджету Словацької Республіки.

Програма SK08 – Транскордонне співробітництво:
„Словаччина – Україна: Співпраця через кордони“
„Slovakia – Ukraine: Cooperation across the Border“.

Чи буде кому вимкнути світло після візової лібералізації в Україні?

Владімір Мезенцев

© Дослідницький центр Словацької асоціації зовнішньої політики

Видавець

Дослідницький центр Словацької асоціації зовнішньої політики
вул. Староместська, 6/D, 811 03 Братислава
Пряшівський офіс: вул. Главна, 11, 080 01 Пряшів, Словацька Республіка
www.sfpa.sk

Автор: Владімір Мезенцев
Рецензенти: Петер Брезані, Владімір Бенч
Редакція і друк: ТОВ «ADIN», Пряшів

ISBN 978-80-89356-63-8

Зміст

Вступ	4
Мігрантів (насамперед трудових) з України й так щороку більше 5	5
Візова лібералізація: скільки людей це собі зможе дозволити і що це означає?	9
П'ята хвиля еміграції може перетворити Україну на країну пенсіонерів	11
Майже мільйон вільних робочих місць (проте більшість пенсіонерів просто виживає).....	13
Старші словаки не хочуть переїжджати.....	16
Українці в СР	17
Декілька думок про результати візової лібералізації.....	19
Подають запит на отримання притулку, але більшість з них добровільно повертається додому.....	27
Замість підсумку.....	28

Вступ

У грудні минулого року за ініціативою Дослідницький центр Словацької асоціації зовнішньої політики (RC SFPA) було видано публікацію «*Незаконна міграція на словацько-українському шенгенському кордоні*». Колектив авторів, на нашу думку, успішно проаналізував сутність причин нелегальної міграції на єдиному словацькому кордоні, що має завдовжки майже 100 км та є водночас кордоном шенгенської зони. RC SFPA, а насамперед його Пряшівське відділення, вже тривалий час систематично займається цією проблематикою, тут було проведено декілька конференцій і семінарів на тему охорони державного кордону та з питань співробітництва відповідних словацьких і українських органів.

При усій скромності можна констатувати, що також завдяки цій співпраці успішно вдавалося виявляти й попереджувати кримінальну діяльність у формі незаконного перевезення мігрантів через державний кордон, використання фальшивих документів і т. ін. У згаданій праці подано офіційний текст норм і законів, пов'язаних з наданням дозволу на проживання на території СР громадянам третіх країн, процедурою притулку на зовнішньому кордоні СР з Україною тощо.

На відміну від цієї праці дане дослідження було створене у чотирьох великих українських містах – Києві, Львові, Івано-Франківську та Ужгороді – і є результатом численних зустрічей з представниками державного управління, колишніми дипломатами, представниками академічної спільноти, людьми, які працюють в галузі туризму, неурядовому секторі, журналістами. Воно було написане вже в той час, коли українці чекали на остаточне рішення про візову лібералізацію з ЄС. У більшості випадків респонденти мали досить реалістичну думку щодо цього і зазначали, що хоч і йдеться про подію, на яку Україна чекає ще з 2008 року, вони переконані, що життя переважної більшості українців ніяк не зміниться з прийняттям такого рішення. Звичайно, всі радіють відміні візового режиму, на якому заробляли різні злочинні групи, туристичні фірми або агенції, які забезпечували роботою у країнах-членах ЄС. Легальна міграція українців у ЄС, і конкретно у Словаччину, матиме насамперед позитивний вплив. Як ми переконалися на зустрічах із багатьма українцями з різних суспільних кіл і економічного рівня достатку, Словаччина абсолютно не повинна боятися неконтрольованого припливу українців, які планують на нашій території займатися кримінальною діяльністю, контрабандою або працювати нелегально. В Україні є багато людей, які мають гарний досвід від перебування у Словаччині у якості ту-

ристів, насамперед, вони відвідували гірськолижні курорти у Високих і Низьких Татрах. Крім того, навчання українців у наших університетах, зокрема на сході Словаччини, вже стало звичною справою. Просто нема чого боятися.

У зв'язку з цим можна згадати дискурс, який навіть через багато років викликає усмішку на обличчі. Після розпаду Радянського Союзу у 1991 році деякі «наші» наївно, хоч маючи добру віру, думали, що протягом наступного періоду ми станемо свідками напливу мешканців колишнього СРСР, насамперед до Західної Європи. І передусім вони будуть проходити через нашу територію. Працівниці й активістки Червоного хреста в Михайлівцях готувалися до цієї ситуації відповідно до власних уявлень. Вони думали, що через їхній район пройдуть натовпи бідних і голодних людей, тому хотіли їм бодай трошки допомогти. Вони планували поставити великі військові палатки, у яких протягом зимових місяців пропонували б гарячий чай, якусь їжу і можливість відпочити. На щастя, жодне з цих уявлень не стало реальністю. Ті, хто їхали на Захід через нашу територію, робили це власними автомобілями або громадськими транспортними засобами. І хоч з того часу минуло понад чверть століття, ситуація, напевне, буде така сама. Тобто не буде натовпів бідних людей, які пішки переходитимуть кордон і становитимуть неконтрольовану й непідвладну силу. Чогось такого ЄС, включно із Словаччиною, взагалі не має боятися з боку України. Серед тих, хто приїде до нас легально жити й працювати, будуть, передусім, фахівці з вищою освітою та кваліфіковані робітники.

Мігрантів (насамперед трудових) з України й так щороку більшає

Для вступу треба сказати, що Словацька Республіка ніколи не належала до найбільш популярних місць з точки зору легальної міграції, це була радше транзитна територія. Насамперед тому, що її ринок праці значно обмеженіший і, в порівнянні до інших країн-членів ЄС середня заробітна плата тут є нижчою. Після вступу Словаччини в ЄС у 2004 році ситуація змінилася – кількість осіб, які подали заявку на отримання дозволу на постійне і тимчасове проживання, збільшилася з 22 108 осіб (2004) на 67 877 (2012).

Українці становлять шосту найбільшу групу мігрантів. У 2011 році їх було в Словаччині 3 915, що складало 5,49% від загальної кількості іноземців. У 2015 році тут проживало 10 100 українців. Це збільшення можна пояснити декількома факторами: передусім, тим, що у першій половині 2015 року Словаччина надала українцям 9 000 дозволів на роботу, що становить збільшення аж на 23,4% порівняно з попередніми роками.¹

Зростання кількості осіб, які подали заяву на отримання дозволу на проживання, пов'язане, однак, і з економічною й політичною ситуацією в країні та війною на території Донецької і Луганської областей. Наприкінці 2016 року на території СР легально проживало 13 024 громадянина України, з них 9 328 має дозвіл на тимчасове проживання, а решта – 3696 – на постійне проживання. Тобто це найбільша група громадян третіх країн, які мають у Словаччині тимчасове або постійне проживання. 2016 рік був, з точки зору видачі дозволів обох типів для громадян України, найщедріший – з 5808 дозволів тимчасове перебування отримали 5 315 осіб. Слід нагадати, що в Словаччині українці живуть і нелегально, бо залишилися тут жити, навіть коли закінчився термін дії візи.

Переважає більшість громадян України, які працюють в СР, походять із Закарпатської області. Про це стверджують фахівці, навіть якщо дані про іноземця, місце його проживання і праці офіційно не публікуються. Міграція закарпатців у Словаччину, насамперед у її східні частини, легко пояснюється. Це близькість обох регіонів, мовна спорідненість, тривалі родинні зв'язки між людьми по обидва боки кордону, суспільні традиції тощо.²

Інтерес до трудової міграції у Словаччині щороку зростає, він пов'язаний передусім з воєнним конфліктом на Донбасі. Якщо у 2008 році в Словаччині легально працював лише 501 громадянин України, у 2010 році їх було вже 929, у 2012 – 971, а в 2015 р. це вже 1462 особи.

У Закарпатську область, як і в інші регіони, виїхавши з Криму, Донецької і Луганської областей, переїхали біженці з Донбасу. Серед них є і такі, що хочуть тільки повернутися у свої домівки, але є й такі, що хочуть жити й працювати в країнах ЄС. Понад 17% респондентів мають дійсний закордонний паспорт з шенгенською візою, а наступні 69% мають дійсні проїзні документи. Проте виїхати в ЄС на тимчасове

¹ Більше див. <http://www.minv.sk/?statistiky-20> (prístup 6. 9. 2016).

² Drbohlav, D., Jaroszewicz, M. (eds): *Ukrainian Migration in Times of Crisis: Forced and Labour Mobility*. Praha: Karlova univerzita, 2016, 188 с.

або постійне проживання хоче неповна чверть – 24,1%. Однозначно таку можливість відхиляють аж 37,9 % опитаних.³

Напрямок Польща

Західна Україна, насамперед Львівська та Івано-Франківська області, є найбільшим джерелом іноземної робочої сили для Польщі. У минулому році в Польщі працювало приблизно мільйон українців. Причини, по суті, зрозумілі.

Названі області до осені 1939 р. були частиною Польщі, тож не дивно, що наш північний сусід вплинув на мислення і спосіб життя не одного покоління українців, які проживають на цих територіях. Певну роль тут грають й інші фактори: зокрема, близькість, мовна спорідненість і кількість запропонованих робочих місць для працевлаштування тих, хто не має жодної кваліфікації, а також для тих, хто має якусь робітничу / ремісничу професію.

Мабуть, найбільш вирішальну роль у виїзді українців на роботу до Польщі мав спрощений процес отримання робочих віз, який діяв з 2004 року до 31 грудня 2016 року – тому, хто пропонував у Польщі роботу на термін до шести місяців, достатньо було інформувати органи державного управління за місцем проживання. На підставі цього документу він міг оформити для українців навіть річну робочу візу.

З початку 2017 року для українців у Польщі діють нові правила. Українці повинні представити у консульських установах офіційний дозвіл, виданий польськими органами державного управління на підставі заяви від польського працедавця. І хоч сезонні робітники його отримують *де факто* на підставі згаданої заяви, проте всі дані вже вносяться у єдину базу даних. Цей спосіб покликаний допомогти у виявленні фіктивних працедавців, які подають заяви про необхідність української робочої сили, але реально жодні працівники їм не потрібні. Адже й у минулому було багато таких українців, які згаданим спрощеним способом за певну оплату отримували польську робочу візу, але їхали з нею нелегально працювати в країні Західної Європи. Інші використовували робочу візу для перетину кордону з метою т. зв. здійснення покупок, що складалося з контрабанди й «спекуляції». Таким чином, у 2015 році Польща видала українцям приблизно 760 000 спрощених дозволів на робочу візу, однак для роботи в Польщі нею скористалося лише 500 000 українців.

³ Життя після війни: як стати своїм на Закарпатті. In: *Varosh*, <http://varosh.com.ua/all/post/ludyshow/zhittya-pislya-vijni-yak-stati-svoim-na-zakarpatti#WPogCaKxVPY>.

Теоретично можна припустити, що ці зміни можуть зменшити інтерес польських працедавців до української робочої сили. Незважаючи на те, що отримати дозвіл на тимчасову роботу в Польщі вже з початку року складніше, українці, які працюють в Польщі, отримали нові права. За їх словами, за ту саму роботу вони отримують таку саму зарплатню, як і польські працівники. У минулому році некваліфікований працівник з України заробив за годину в середньому 9 золотих (приблизно 2,12 євро), у той час як некваліфікований поляк за ту саму роботу отримував 14 золотих (приблизно 3,30 євро).⁴

Пропозиція вища, ніж попит

Достатньо пройтися по західноукраїнських містах, щоб переконатися, що пропозицій нелегальної роботи за кордоном, насамперед у Польщі і Чехії, навіть після прийняття нових складніших правил, більше, ніж зацікавлених нею скористатися. Пропозиції поступають від різних агентств-посередників роботи, на вулицях багато біг-бордів з рекламою, реклама є на зупинках громадського транспорту. Запрошують збирати врожай овочів у Польщу, пропонують безкоштовне проживання, чисту зарплату 12 золотих за годину (приблизно 2,80 євро), 8-годинний робочий день. Поруч висить оголошення з пропозицією посередницьких послуг з влаштування на роботу в Ізраїлі, країнах ЄС, Канаді, Америці та Великобританії. Чеські фірми запрошують на роботу із зарплатнею у перерахунку 3,75 євро. Однак зрозуміло, що візи в Америку, Канаду та Ізраїль не так просто отримати, як може здатися після прочитання реклами, і напевне виллються у значну суму коштів. Польща все ще має першість, шлях до неї не такий складний.

Не консервативна, радше відкрита

Загалом серед громадян України панує думка, що Словацька Республіка у процесі видачі віз через свої консульські установи займає дуже консервативний підхід, тобто багато заяв з різних, навіть суб'єктивних причин, буває відхилено, а ще переважна більшість віз видається на дуже короткий час перебування у країнах ЄС. Однак, у таблиці, поданій нижче, наведені дані, які свідчать про те, що Словацька Республіка при видачі віз громадянам України була протягом минулих років відносно відкритою.

⁴ Більше див. Тижневик Фокус 35, 2016.

Таблиця 1. Кількість виданих віз громадянам України в окремих консульських установах, 2015 р.

	2015		2016	
	Київ	Ужгород	Київ	Ужгород
консульство				
віза видана				
на 30 днів	5253	6987	5446	4618
на 90 днів	1316	439	1051	479
на 180 днів	5051	6696	4472	4219
більше ніж 1 рік	4039	8049	4555	4321
загалом	15659	22171	15524	13637

Джерело: Прес-відділ Міністерства закордонних справ і європейських питань СР, квітень 2017

Візова лібералізація: скільки людей це собі зможє дозволити і що це означає?

До відміни візового режиму для громадян України при поїздках у ЄС та в інші чотири країни Європи (асоційовані члени Шенгенського договору – Ісландія, Ліхтенштейн, Швейцарія і Норвегія) веде непростий шлях. Європейський парламент проголосував за відміну візового режиму з Україною 6 квітня 2017 р. Згодом, 26 квітня, постійні представники країн-членів ЄС ще раз повинні формально обговорити вже прийняте рішення, ймовірно, що воно буде підтримане, пропозиція буде підготована й внесена у порядок денний Ради ЄС. Голосування за відміну візового режиму повинно відбутися 11 травня (для згоди достатньо, щоб кваліфікована більшість проголосувала «за»). Через чотири дні після цього рішення буде підписане головою Європейського парламенту Антоніо Таяні і представником головної країни (Мальта). 22 травня рішення буде опубліковане в офіційному віснику ЄС (цей етап зазвичай триває тиждень, хоч важливі рішення можуть оприлюднити вже наступного дня). Традиційний час очікування становить 20 днів, а це означає, що орієнтовно громадяни України змо-

жуть подорожувати до країн ЄС і ще чотирьох держав Європи без віз після 11 червня. Однак треба розуміти той факт, що безвізовий режим не дає право на проживання, роботу або навчання у країнах ЄС; це дозволить українцям лише короткочасно перебувати у країнах-членах ЄС (крім Сполученого Королівства та Ірландії) та ще в чотирьох країнах Європи максимум 90 днів протягом 180-денного періоду. Якщо громадянинів України потрібно перебувати в ЄС довше, то йому не залишається нічого іншого, як оформити відповідну візу.

Прикордонна служба і поліція у справах іноземних громадян кожної країни-члена шенгенської зони вправі заборонити в'їзд на свою територію громадянинів України в таких випадках:

- якщо на в'їзному контролі він не зможе пояснити і підтвердити мету своєї поїздки;
- у випадку недостатньої кількості фінансових коштів;
- або тоді, коли його ім'я є у переліку осіб, яким вже заборонений в'їзд на територію держави, у яку він планує в'їхати.

Україна має підписані договори про малий прикордонний рух з декількома країнами (Польщею, Угорщиною, Словаччиною і Румунією). Ці договори діятимуть і надалі незалежно від того, буде діяти безвізовий режим з країнами ЄС, чи ні.

Проте поїхати у будь-яку країну шенгенської зони навіть після 11 червня собі зможе дозволити лише менша половина українців. Справа в тому, що українці не настільки платоспроможні, щоб відповідати умовам країн-членів ЄС та згаданих вище чотирьох країн щодо обов'язкової мінімальної суми, наявність якої вони повинні підтвердити при в'їзді.

Найбільш прийнятними є умови Латвії, яка вимагає, щоб українці мали готівку 14 євро на кожний день перебування в цій країні, або засвідчену нотаріусом заяву, в якій особа, яка запрошує, підтверджує, що всі витрати, пов'язані з перебуванням в країні, вона бере на себе. Литва вимагає 40 євро на день, Фінляндія лише 30, Нідерланди – 34, Чеська Республіка – 40, Румунія – 50 євро незважаючи на кількість днів, але мінімум 500 євро на весь час поїздки, Португалія – 40 євро на день плюс 75 євро за в'їзд у країну, Греція – 50 євро (мінімум 500 євро на 5-денне перебування, для дітей - 50%), Словенія – 70 євро для дорослого і 35 євро для дитини у супроводі батьків, Хорватія – 100 євро на один день перебування, Іспанія 583,74 євро (мінімальна сума при перебуванні терміном до 10 днів – 64,86 євро на день), Німеччина – 45 євро або лист-запрошення, Швейцарія – 100 швейцарських франків, 39 – для студентів. Словаччина вимагає 56 євро на день або лист-

запрошення.⁵ Тому, з огляду на те, як це відбувалося дотепер, вважаємо, що багато українців намагатимуться в'їхати в ЄС за фіктивними запрошеннями.

Деякі країни-члени ЄС мають трохи складніші умови, наприклад інша сума вимагається у випадку наперед оплаченого готелю або без підтверженого місця проживання (у таких випадках Франція вимагає аж 120 євро на день перебування), Італія має тариф, який залежить від кількості осіб і тривалості перебування тощо.

Цей фрагментарний і неповний огляд все-таки дозволяє зрозуміти, що українці, які мають середньомісячну заробітну платню приблизно 215,60 євро, напевне, не зможуть тривалий час подорожувати по ЄС.

П'ята хвиля еміграції може перетворити Україну на країну пенсіонерів

Незважаючи на те, що вже було сказано вище, деякі українці мають певні побоювання, пов'язані з від'їздом їхніх співгромадян на роботу за кордон, або з виїздом на постійне місце проживання. Цій проблематиці сьогодні присвячено багато інформації у засобах масової інформації, причому в своїх дописах автори більшою чи меншою мірою намагаються вплинути на своїх читачів, слухачів, чи глядачів, щоб вони залишилися жити вдома. В медіа-просторі навіть з'явилася реклама, якою намагаються впливати на емоції (маленька дитина у телефонній розмові з батьком наполегливо просить повернутися додому), і паралельно з'являється інформація про 100 000 нових робочих можливостей у сфері підприємницької діяльності. А оскільки це реклама, то на екрані з'являється і логотип Приватбанку. В цьому контексті пропонуємо ознайомитися із частиною статті «Чужі серед своїх», яка була опублікована в українському тижневику «Аргументи й факти в Україні», №11/2017.

Раніше найпопулярнішою була англійська мова. Вона використовувалася найбільше, тому зростав інтерес до її вивчення. Тепер, хоч англійська і надалі займає перші сходинки, до неї поступово наближаються польська, чеська і німецька мови.

⁵ *Комсомольская правда в Україні*, 23. – 30. 3. 2017, с. 9.

Це тому, що все більше молодих українців пов'язує своє майбутнє саме з Польщею і Чехією, державами, які є для них «доступним заходом». Найбільш честолюбні й відважні мають вищі амбіції і мріють про Німеччину. Наша молодь щоразу більше й більше думає про закордон – будувати своє життя вдома стало дуже складно.

Колишні однокласники Тарас Кищенко і Влад Микитюк, студенти Київського національного університету харчових технологій, навчаються на спеціальності «туризм і готельно-ресторанний бізнес». Вони не вірять, що зможуть реалізувати себе в Україні, тому вивчають польську мову. «Українці тепер живуть настільки важко, що якщо в найближчий час нічого не зміниться, то в галузі туризму чи розвитку мережі ресторанів ніхто не буде потрібний... Сьогодні майже всі наші однокурсники з університету вивчають іноземні мови, складається враження, що виїжджати будемо масово», – каже Тарас.

За опублікованими даними Євростату українці є лідерами міграції в країнах ЄС. Якщо в 2011 році дозвіл на постійне проживання в європейських країнах отримали 126 000 українців, то в 2014 році їх було 303 000. Вони навіть випередили традиційних лідерів у цьому напрямку – американців і китайців. Звичайно, сьогоднішня хвиля мігрантів з країн Близького Сходу в країні Європи змінить усю картину, хоч українці завжди тут будуть сприйматися як європейці.

Європа, однак, не єдиний вектор інтересів українських мігрантів. Серед тих, хто назавжди виїжджає з України, є й багаті люди, які хочуть інвестувати свої гроші і реалізувати себе у будь-якій країні, вигідній і цікавій у плані ведення бізнесу. За даними Міжнародної організації з питань міграції сотні українців обирають для життя Канаду.

Скільки молодих українців залишає свої домівки в пошуку щастя, точно не знають навіть демографи. Достовірної й точної статистики просто не існує. Державна міграційна служба фіксує лише кількість виданих дозволів на тривале проживання за кордоном. У 2014 році за 9 місяців українці отримали 6 232 таких рішення. За такий самий період 2015 року їх було вже 7 938. Однак це лише частина загальної картини. «Поки що складно сказати, чи вже почалася п'ята хвиля міграції, або ще продовжується четверта», – говорить Олександр Гладун з відділу демографічного моделювання і прогностики з Інституту демографії і соціальних досліджень Національної Академії Наук України. «Але припущення про те, що п'ята хвиля міграції буде, вже існують. До основного економічного фактору додалися ще й політичні аспекти.

Громадяни не бачать перспективи, адже за минулі два роки влада так і не дала людям економічної свободи».

На підставі досліджень компанії *GFK Ukraine в найближчому майбутньому* виїхати на роботу за кордон планує приблизно 8% українців (приблизно 3 млн.). Також дослідження свідчать про те, що наступні 34% планують згодом виїхати за кордон.

За словами Олександра Гладуна, Україна вже декілька століть є традиційним постачальником робочої сили для світу. Українці виїжджали освоювати нові землі в Канаді, Америці, Аргентині, а також в Російській імперії. І в СРСР на Україну дивилися як на постачальника робочої сили для інших союзних республік. Українці масово виїжджали працювати на газових і нафтових родовищах у Сибіру, будувати Байкало-Амурську магістраль, піднімати цілину.

Сьогодні Україна входить у двадцятку «найстаріших» країн – на 10 млн. працюючого населення припадає 12 млн. пенсіонерів. Теперішнє покоління студентів або молодих освічених людей і тих, хто вже чогось досяг у кар'єрному рості, планує, на відміну від старших на одне покоління, виїхати з України. Це тривожний сигнал, який може змінити все, не лише зруйнувати усю пенсійну систему, але й усю економіку, всі сфери життя. Без роботи залишаться вчителі, бо не буде кого вчити. Всі виробничі процеси доведеться пристосовувати під старше покоління, бо воно не зможе працювати так, як молоді люди. Таким чином Україна стане країною пенсіонерів, які проте не зможуть піти на пенсію, адже хтось таки мусить працювати».

Вважаємо, що розвиток подій на це не вказує.

Майже мільйон вільних робочих місць (проте більшість пенсіонерів просто виживає)

Незважаючи на те, що приплив коштів в Україну від тих, хто легально й нелегально працює за кордоном і надсилає гроші додому рідним, складає досить значну частку державного валютного запасу, держава

та незалежні мас-медіа намагаються переконати людей, що найкращі умови для життя у них вдома. Так, наприклад, у тижневику «Аргументи й факти в Україні» була опублікована стаття «Україна – країна можливостей»⁶, в якій йдеться про переваги життя на сході від нашого кордону.

За словами авторки статті, Олени Гордєєвої, у 2016 році громадянство України отримали 3 000 іноземців – дані надані Державною міграційною службою. Крім того, після подій на Майдані на зламі 2013-2014 рр. громадянами України стало 6 000 росіян.

Цей тижневик передає настрої-думки з блогів про переваги життя в Україні. «Тут дуже дешево можна жити, ціни на продукти, дзвінки, Інтернет та інші речі до смішного дешеві. На ринках за вигідну ціну можна купити контрабандний товар з ЄС, в Україні не треба платити податки. Ви можете безкінечно довго отримувати зарплату в конвертах, тобто вона не оподатковується, і Вам нічого за це не буде. Величезна кількість людей займається комерційною діяльністю, а держава про це нічого не знає. В Україні немає захисту інтелектуальної власності, тому ви можете вибирати в Інтернеті все, що хочете. Тут ви можете купити практично все, не встаючи з дивану – посвідчення водія, дозвіл на носіння зброї, і закон, який ще не на вашій стороні. Мільйонером можна стати простіше й швидше, ніж у будь-якій іншій країні світу – таку можливість вам пропонує більшість посад у сфері державної служби», – так улюблений тижневик, що виходить величезним тиражем, пропагує життя в Україні, а щоб випадково не бути висміяним, подає це через різних блогерів.

Крім того, у згаданій статті подаються конкретні імена й історії успішних німців, італійців, англійців і американців, які вирішили наступні етапи свого життя поєднати виключно з Україною. Наприклад, до них належить голлівудська режисерка документальних фільмів з українським корінням Наомі Уман.

Тижневик «Сьогодні» для зміни картинки говорить про середню кількість вільних робочих місць у різних видах професійної діяльності, яка у січні 2017 року порівняно з таким самим періодом минулого року зросла на 20 780. Тут представлені пропозиції працювати на різних посадах, є навіть топ-менеджери, поліція, ІТ-сектор, кадрова робота, страхування, наука й освіта, сфера охорони здоров'я, продаж автомобілів, фінанси, право, але ... офіційна кількість безробітних – на рівні 2–10 відсотків (за різними даними), середня зарплата в січні 2017 становила 6 209 гривень (приблизно 215,60 євро), тобто майже удвічі вища ніж у січні 2016 року. При цьому з початку цього року

⁶ Е. Гордєєва, Україна – страна возможностей, Іп: *Аргументы и факты в Украине* 6, 8. 2. 2017, с. 8.

діє закон про мінімальну зарплату у розмірі 3 200 гривень (приблизно 112,30 євро), що також удвічі більше у порівнянні з минулим роком.⁷

Загалом в Україні сьогодні майже мільйон вільних робочих місць. Найбільш затребувані професії, пов'язані з комерційною діяльністю – передусім продавці, водії, економісти, керівники магазинів, адміністративний персонал. Працедавцям бракує також кухарів, офіціантів, барменів, перукарів, не вистачає медичного персоналу, якого бракує насамперед через виїзд фахівців цієї галузі за кордон. Постійно не вистачає бухгалтерів, юристів, менеджерів, проте у зв'язку з наслідками хоч і вже закінченої економічної кризи, яка була найбільш відчутною для галузі машинобудування й будівництва, найменше потрібні представники цих спеціальностей.⁸

Незважаючи на всі позитивні показники, життя пенсіонерів змінюється все-таки до гіршого. Вже тільки тому, що споживчий кошик коштує 3 200 гривень. При цьому абсолютна більшість пенсіонерів отримує на місяць менше ніж 1500 гривень (приблизно 52,50 євро). В Україні мінімальну пенсію, яка становить 1 247 гривень (приблизно 43,60 євро), отримує майже 400 000 пенсіонерів. При цьому ще у 2015 році мінімальна пенсія нараховувала лише 949 гривень. В січні цього року прожитковий мінімум становив 1 544 гривні (приблизно 54 євро). Мінімальну пенсію в цьому році повинні підняти ще двічі – у травні з 1 247 до 1 312 гривень, у грудні на 1373 гривень. Прожитковий мінімум у травні би мав становити 1 624 гривні, а в грудні – 1 700 гривень. Тож у цьому році мінімальна пенсія прожитковий мінімум не наздожене.⁹

На підставі сказаного вище впливає одне – якщо діти батьків з найнижчими доходами будуть хотіти жити бодай трошки краще, а отримувати зможуть тільки середню зарплатню, то їм справді не залишиться нічого іншого як виїхати працювати за кордон.

⁷ Т. Негода, *Кого зараз країна потребує*, In: *Сьогодні*, 14. 2. 2017, с. 14.

⁸ А. Литвин, *События недели* 7. 2. 2017, с. 8.

⁹ Там же

Старші словаки не хочуть переїжджати

Чи збираються на свою батьківщину переїхати громадяни України, які за національністю – словаки? На підставі даних, що були отримані в Києві й Ужгороді, це не так. Сергій Гунько, керівник відділу зв'язків з громадськістю і мас-медіа Державної міграційної служби України в Києві, у розмові з нами зазначив, що в 2015 році за кордон офіційно виїхало 5 695 громадян України, і лише 23 з них у Словацьку Республіку. За 9 місяців минулого року з усієї України виїхало лише 9 осіб. Найбільше громадян України приваблюють Німеччина, США та Ізраїль.

На території нашого східного сусіда проживають громадяни 130 національностей світу. Звичайно, деякі з них представлені зовсім символічно. Міністерство культури України стверджує, що в Україні живе 6 397 громадян словацької національності, а це 26-та за порядком національність. За збігом обставин після нас йдуть чехи, їх лише на 500 осіб менше. В загальноукраїнському масштабі словаки не досягають навіть 0,1% населення України. Щоб їх було бодай 0,1%, то кількість мала б збільшитися щонайменше на 3000 осіб.¹⁰ Відділ меншин і церков міністерства культури не прогнозує, що українці, які мають словацьку національність, планують масово виїжджати до Словаччини. Люди середнього й старшого віку точно ні. Інші настрої серед молодих людей, проте частина з них і так захоче залишитися на своїй батьківщині та працювати у різних наднаціональних компаніях, які матимуть свої філіали й відділи у Словаччині, а нові відкриватимуть в Україні.

Цікаво те, що із загальної кількості 6 397 громадян України, що мають словацьку національність, переважна більшість (5 695) проживає у Закарпатській області. Також люди, які вважають себе словаками, проживають і в інших регіонах України, хоча в деяких областях лише в символічній кількості. Так, вони живуть і в Києві, в окупованому Криму, Севастополі.¹¹

Дуже цікаві дані про міграцію громадян України словацької національності із Закарпаття, де живе приблизно 90% тих, хто вважає себе за національністю словаком. У 2015 році з цієї найбільш західної області України виїхало за кордон 1 810 осіб, з них лише двоє у Словаччину. Минулого року з 976 мігрантів лише шестеро були словацького

¹⁰ Розмова з Олена Ясінечко, прес-секретар Департаменту у справах національних меншин і церкви Міністерства культури України.

¹¹ Розмова у Міністерстві культури України, Київ.

походження.¹² Однак протягом цих двох років в Україну повернулося аж десятеро (!) тих, хто чекав на надання громадянства СР, але потім передумав.

У контексті Закарпатської області України не можна не згадати українців – за національністю і громадянством, які активно вивчають словацьку мову в спеціалізованій середній школі або в Ужгородському національному університеті. Вони напевне хотітимуть використати знання словацької мови як місток для своєї подальшої реалізації, на першому етапі, очевидно, в Словацькій Республіці.

Українці в СР

Вже декілька років тому в ЗМІ з'явилося багато інформації про роботу українських лікарів у Старій Любовні. Керівництво тамтешньої лікарні розповідало, скільки проблем їм доводилося вирішити, щоб подолати всі адміністративні перешкоди, які стосувалися прийняття на роботу кваліфікованих лікарів з-поза нашого східного кордону. На місці керівників цієї медичної установи багато хто з більших міст і лікарень від цього би відмовився.

Про те, як це було, ми поговорили з Юраєм Сроком, заступником директора з кадрових питань Любовнянської лікарні.

«У 2007–2008 роках нам бракувало кваліфікованих лікарів, що зумовило чималі проблеми. Єдине рішення ми бачили в тому, щоб прийняти на роботу закордонних фахівців і завдяки пражівському неврологу Міхалу Бобінцу ми налагодили контакти з українськими лікарями із Закарпаття. Серед перших трьох лікарів були радіолог і двоє неврологів, які почали в нас працювати у 2009 році, але перед тим їм довелося у Словаччині пройти 4–5-річну спеціалізацію і скласти іспит словацькою мовою. У цьому самому році у відділ анестезіології та інтенсивної терапії прийшов ще один лікар, який у 2011 році отримав спеціалізацію у цій галузі. Його дружина отримала в Словаччині освіту як кваліфікована медсестра, має ступінь бакалавра і працює в нашій лікарні у відділі внутрішніх захворювань. 2011 рік означав для нас прихід ще двох закордонних лікарів, одна лікар почала працювати у нас у відділенні фізіатрії, бальнеології і лікувальної реабілітації, а її чоловік у відділі тривало хворих людей, в гериатричному відділенні. Звичайно, вони також мусили пройти спеціалізацію у Словаччині від-

---

¹² Розмова з Ярославом Галасом, керівником відділу зв'язків з громадськістю і мас-медіа Закарпатської обласної державної адміністрації, Ужгород.

повідно до тих напрямків, які були для них обрані лікарнею. Останній лікар почав у нас працювати недавно, у квітні цього року ми направили його у відділ радіології (RDG)».

Ті, хто бодай трохи орієнтуються у цій проблематиці, поважать Вас насамперед за те, що Ви змогли перекреслити зачароване коло і довести, що можна зробити й те, що на перший погляд виглядало неможливим.

Це було нелегко, спочатку багато зусиль забрала т. зв. соціалізація, що була необхідною у процесі оформлення різних документів (поліція у справах іноземних громадян, біржа праці, проживання, щеплення, медичне й соціальне страхування, школи й дитячі садочки для дітей). Нам довелося шукати правильні форми спілкування між собою, але в таких випадках це актуально для всіх, хто починає у нас працювати, не тільки для українців.

Повернімося однак до попереднього питання: дотепер є багато таких, хто не може зрозуміти, як Вам це все вдалося, адже Ви були не одні, проте інші на підставі свого негативного досвіду прийшли до висновку, що легально працевлаштувати українців у Словаччині просто не можливо.

У 2008 році це справді було важко, бо на нашому ринку праці це була новинка. Однак найважчим був процес оформлення віз у нашому представництві в Києві, очікування на оформлення візи зайняло багато часу і зусиль. Кожна із залучених у процесі установ мала багато питань, потрібно було оформляти чимало «паперів», було багато бюрократії. Звичайно, за всім цим стояло зусилля якнайшвидше працевлаштувати українських лікарів і ввести їх у процес роботи. Крім того, ми знайшли для них викладача словацької мови, яка вчила їх словацької протягом вихідних і в пообідні години або ввечері після закінчення роботи в лікарні. Сьогодні ці закордонні лікарі мають оформлені всі необхідні довідки й документи з Міністерства освіти й охорони здоров'я, однак вони все ще повинні регулярно контактувати з поліцією у справах іноземних громадян, хоча остання досить відкрита у вирішенні всіх необхідних питань.

Чи Ви задоволені роботою українських лікарів?

Нам пощастило з усіма. Їхній підхід, як професійний, так і людський дуже високого рівня. Ми дали їм можливість соціалізуватися в нашій лікарні, і вони дуже швидко вписалися у наш словацький колектив. Хочу сказати одну річ, що є актуальною для всього світу, наприклад і в спорті, що будучи т. зв. легіонером, Ви мусите бути набагато кращі, ніж «свої» фахівці. Наші українські лікарі це щоразу підтверджують своєю старанністю і професійністю.

Чи плануєте Ви дати можливість працювати у вас і іншим лікарям з України?

Наразі ні. Лише тому, що у нас немає вільних робочих місць. З 70 лікарів у нас працює семеро українців, тобто вони складають 10% від загальної кількості.

Декілька думок про результати візової лібералізації

Як вже було згадано у вступі, я подорожував Україною у час, коли всі з нетерпінням чекали на відміну візового режиму з країнами ЄС. Навіть якщо більша половина населення втішилася, то значну за кількістю «меншину» подорожі в країни Центральної і Східної Європи ще довго не будуть цікавити. Причин тут декілька: вік, сімейні обставини, але передусім брак коштів. Багатьом людям непросто виживати день у день, вони не мають ані сили, ані бажання починати з нуля десь далеко від дому і повністю від цього відмовилися.

Все ще існує теоретична можливість, що 8–10 мільйонів українців обдумують виїзд за кордон. Очевидно, що це немало. За різними статистичними даними їх може бути навіть удвічі більше. Одне з таких нерепрезентативних опитувань було зроблене і мною. У Києві, Львові, Івано-Франківську та Ужгороді я звертався до людей, для яких дуже актуальною є проблематика легальної міграції, і ставив їм популярне сьогодні запитання, що звучало так: *Як зміниться легальна міграція українців після відміни візового режиму до країн шенгенської зони і що ви думаєте про їх тимчасову трудову і постійну міграцію у Словацьку Республіку?*

Мирон Янків, ректор Львівського інституту менеджменту, колишній посол України в Ризі і Варшаві

«Сьогодні ще важко сказати, скільки українців захоче легально виїхати на довготривале проживання в одну з країн Європейського Союзу, включно із Словаччиною. Така міграція залежатиме від геополітичної ситуації в Україні, співпраці з Міжнародним валютним фондом, війни з Росією, енергетичної і макроекономічної ситуації у нас та інших факторів. Я думаю, що легальна міграція вплине і на ринок праці в Чеській Республіці, Польщі і Словаччині, цей процес буде тривалий у часі, я не бачу в цьому нічого поганого, навпаки. Відбудеться інтеграція культур, наші люди почнуть думати по-європейськи, і, навіть

якщо символічно, відірвуться від Росії. Напевне наслідки легальної міграції найбільше відчужає Закарпаття і наша Львівська область, з якої багато людей виїжджає працювати до Польщі. Кожна з цих країн щось отримує, до прикладу Словаччина – кваліфікованих і освічених людей, хоча частина з них потім може поїхати далше на захід, до Чехії і Німеччини. Це буде глобальний процес, який не можна зупинити, проте він повинен бути цивілізованим і в межах норм міжнародного права, причому і тих, хто приїде, не слід недооцінювати й використовувати. В такому контексті ми готуємо і наших студентів. У них є можливість брати участь у різних закордонних проектах, після закінчення навчання вони працюють у відомих міжнародних компаніях, тому я переконаний, що якщо у майбутньому деякі з них вирішать частину свого життя пов'язати із Словаччиною, то від цього виграють обидві сторони».

Ярослав Климович, голова Львівської обласної організації Національної спілки журналістів України

«Я вважаю, що безвізовий режим між Україною і країнами ЄС є на 10-му місці за важливістю. Просто у нас є багато інших, набагато важливіших інтересів і проблем, які потрібно вирішувати й у першу чергу про них думати. Будучи журналістом, я не мав ніколи проблем із отриманням візи до котроїсь з країн ЄС. Люди нашої професії отримували їх легко й без проблем. У шенгенській зоні вже навчається багато молодих українців і вони там напевне залишаться. Адже в них не буде жодних труднощів з мовою, вони знають життя в конкретній країні, тобто їх вже напевне нічого не може здивувати. Я належу до тих, яких очевидно найбільше і які дотримуються думки, що хто хотів виїхати в Центральну і Західну Європу на тривале або постійне проживання, то давно це зробив. Тому в ЄС не варто побоюватися й очікувати масової міграції громадян України, на мою думку, кордон не перетне більше 5% населення, а при цьому буде йтися лише про тимчасову міграцію. Я знаю, що там, де живуть і працюють українські мігранти, ними дуже задоволені. Вони приїхали з країни, яка має багату історію і високий культурний розвиток, крім того, вони толерантні і працьовиті. Тож, Європейському Союзу не варто нічого боятися, жодних напливів з боку України не загрожує, а якщо й відбудеться підвищення легальної міграції, то у прийнятній кількості, вигідній обом сторонам. Що стосується регіону Галичини, то шляхи її мешканців традиційно вестимуть до Польщі».

Анатолій Романюк, працівник Львівського національного університету імені Івана Франка, керівник Центру політичних досліджень, Львів «Поїздки з України в країни Центральної і Західної Європи можна поділити на такі, метою яких є робота і навчання. Звичайно, якщо не говорити про тих, хто відвідує ці країни протягом короткого періоду часу. Що стосується виїзду за кордон на роботу, то це актуально лише в тому, що вона по різному оцінюється у нас і за кордоном. Адже наша мінімальна зарплата навіть після суттєвого підвищення складає у перерахунку неповних 120 євро, що недостатньо для життя навіть у нас, хоч багато людей, передусім пенсіонери, мають ще менше. Саме тому наших громадян приваблює можливість жити й працювати в Чеській Республіці, Польщі, у Словаччині і в Угорщині. Кількість людей, які обдумують варіант легальної міграції, постійно зростає. Проте, на це впливає і війна на сході країни, багато сімей мусили залишити свої домівки, і серед них достатня кількість таких, хто хоче жити за межами України. Ще є люди, які роками працювали в Росії. Їх кількість щоразу зменшується, бо російська економіка зараз у кризі, а крім того, у зв'язку з подіями на Донбасі відношення росіян до українців змінюється. Багато українців з нашого регіону вже спробували жити і працювати певний час у Польщі, різні агенції пропонують досить широкий вибір роботи, тож їм справді є з чого вибирати. Ці люди часто виїжджають за кордон, а саме до Польщі, що знаходиться на відстані лише 40 км від Львова, вже із своїми сім'ями, і цим вони вирішують одну з проблем економічної міграції – розділення близьких людей, що найбільш негативно відбивається на дітях.

Зовсім іншою групою є молоді люди, які складають т. зв. студентську міграцію. Вони виїжджають у Центральну Європу, включно зі Словаччиною, з метою успішно там закінчити навчання в університеті, отримати диплом, з яким можна знайти роботу не тільки у згаданих чотирьох країнах Вишеградської четвірки, але згодом і в Західній Європі.

Львівський політехнічний університет провів власне опитування, за яким кожний третій студент хоче після закінчення навчання виїхати за кордон і там з часом нострифікувати свій диплом. І все одно, я не думаю, що буде інтенсивна й значна міграція в країни Центральної Європи. Хоча тільки в нашій області працює багато агентств, які за оплату зроблять візу і знайдуть вам роботу за кордоном, насамперед у Польщі. Щоправда, не всі мають чим заплатити за ці послуги, тому для них нічого не зміниться й у червні, коли вже можна буде виїжджати в шенгенську зону без віз. Не можу не згадати і тих, хто вже працює в шенгенській зоні – вони вже адаптувалися до тамтешнього середовища, знають необхідні правила й закони, тому пойдуть у пошуках ліпшої зарплати далі на захід, в Німеччину й Австрію. В майбутньому

ми говоритимемо і про студентську міграцію, але вона залежатиме від фінансових можливостей батьків і, не в останню чергу, від політики держави. Ця студентська міграція колись подолає трудову!»

Роман Олійник, директор української філії наднаціональної компанії «IntraMotion» у Львові, головний офіс якої знаходиться в Німеччині

«Я сам та разом зі своїми працівниками часто відвідую Словаччину, і ані з візами, ані з контролем на українсько-словацькому кордоні у нас немає жодних проблем. Мабуть тому, що візи нам оформляє наш центральний офіс у Німеччині, ніхто під час паспортного контролю не питає нас, з якою метою ми їдемо в ЄС, чи ми випадково не їдемо нелегально працювати, чи маємо достатньо фінансових коштів для перебування за кордоном тощо. Зазвичай такі питання ставлять тим українцям, які показують на кордоні польську візу. Також мені невідомі статистичні дані, за якими аж кожний четвертий громадянин України готовий виїхати на роботу за кордон. Я особисто думаю, що таких, хто незадоволений своїм життям, роботою і зарплатою є приблизно 20%. Це ті потенційні легальні мігранти. Наше технологічне обладнання використовується у харчовій промисловості і одна виробнича лінія працює і в Словаччині – у Нових Замках. На ній працює український фахівець. Словацький партнер хоче, щоб ми послали до них ще одного. Однак це проблема, тому що у Львові важко знайти вільного фахівця, при цьому ми й тут можемо дати йому гідну зарплату. Тож якісних фахівців бракує не лише у Словаччині, але й у нас в Україні.

Однак повернуся до тої прогнозованої легальної міграції. Я вважаю, що з двох західноукраїнських областей – Львівської та Івано-Франківської – в країни Центральної і Західної Європи не виїде на короткочасне проживання з метою роботи більше ніж 100 000 людей, з яких 80 000 буде хотіти працювати і жити в Польщі. Мені особисто, якщо треба було б вибирати, то на гадку спали б лише дві країни – Польща і Словаччина».

Петро Гойс, головний редактор тижневика «RIO» – закарпатської народної газети, Ужгород *As I know, he is Петро Гойс, not Гойс:*

У 2016 році із Закарпатської області України виїхало рівно 976 жителів, тобто навіть не тисяча. Переважна більшість з них їхала в Угорщину, потім в США та Ізраїль. В Угорщину – тому, що в нашому регіоні живе понад 150 000 людей, які за національністю є угорцями, по суті мова йде про етнічне питання. Хоч вони й приїдуть у чужу країну, але не матимуть жодного мовного бар'єру, крім того, там легко отримують громадянство. США, Ізраїль та інші країни з високим рівнем життя приваблюють людей із Закарпаття передовсім можливістю отримати

високу зарплату. Словаччина до цих країн не належить, хоч нам і відомо, що мінімальна зарплата у вас становить 435 євро.

Не думаю, що після відміни візового режиму для громадян України настане час великого переселення за кордон. Ми переконані, що той, хто хоче легально виїхати жити і працювати за кордон, вже давно це зробив. Окрема розмова – це виїзд закарпатських будівельників у Росію. Вони завжди там були потрібні, якістю їхньої роботи росіяни були задоволені, з іншого боку, наші там добре заробляли. Я говорю про це в минулому часі, тому що й у Росії загальна економічна ситуація погіршилася, але там все ще є багато наших співвітчизників, які не поспішають додому, їм там добре. Проблемою починає бути відсутність робочої сили в нашій області. Це становить серйозну проблему, передусім для закордонних інвесторів, які хочуть вести підприємницьку діяльність у відновленій спеціальній економічній зоні, з прогнозованими податковими пільгами та іншими перевагами. Хоч в регіоні фіксуємо 8% безробітних, але дуже важко знайти людей, які будуть регулярно тривало сумлінно працювати. Щоб не бути голослівним, посилаюся на статтю в нашій газеті, опубліковану 18 березня 2017 року. Мова йде про фірму «YAZAKI Україна», яку очолює громадянин Словаччини Мілош Босак. Ця компанія існує вже 13 років і сьогодні тут відчутний суттєвий брак працівників. За даними центру зайнятості у січні 2017 р. в Україні було зафіксовано лише 1,6% безробітних, що в перерахунку становить 429 000 людей. Здається, що багато з них працює нелегально, тому що через центр зайнятості вдалося знати роботу лише для восьми (!) людей.

Керівництво «YAZAKI Україна», як і інші великі наднаціональні компанії, для яких з багатьох причин було найбільш вигідним відкрити свої українські дочірні підприємства неподалік від кордонів з Угорщиною, Словаччиною і Польщею, мусить серйозно обдумати свій переїзд далі на схід. «YAZAKI Україна» відчуває реальну підтримку з усіх сторін, від депутатів Верховної Ради, митних і податкових органів і до Федерації працедавців України, але в компанії все одно бракує 1200 працівників. Крім того, планується будівництво інших заводів і виробництв по цілій Україні.

Статтю, опубліковану в нашій газеті я згадав лише для того, щоб підтвердити, що в Закарпатській області України є дуже багато різних робочих місць і ті, хто хоче працювати, справді мають з чого вибирати. Напевне, за кордоном вони можуть заробити більше, проте будуть далеко від сім'ї, тому віддають перевагу тому, щоб жити і працювати вдома. Коли ж вони все-таки вирішать поїхати працювати за кордон, то шукають способи осісти в Німеччині, Скандинавії, Італії, Португалії, а Словаччина їх цікавить, за рідким винятком, мінімально.

Василь Артим, заступник начальника відділу інформаційної служби й зв'язків з громадськістю Івано-Франківської обласної державної адміністрації

У країна-членах ЄС працює багато людей з нашої області, насамперед в Польщі й Чеській Республіці. Ми звикли до цього, але, з іншого боку, нам вдома бракує працівників, зокрема у сфері послуг. Як завжди буває у таких випадках, люди виїжджають за кордон з двох причин: вони хочуть заробити й зароблені кошти інвестувати насамперед у нерухомість, або тому, що їх вабить інша країна, вони хочуть пізнати інше життя. Був період, коли для задоволення їм достатньо було виїхати в Росію, туди в пошуках роботи приїздили найбільше столяри і будівельники. Вони вміли ставити вимоги, адже росіяни цінували їхню фаховість і якість виконаної роботи. Крім того, великі робочі групи становили родичі й друзі, тому майже не було випадків зловживання працею. Сьогодні Росія вже не є такою цікавою для наших людей, цікавою передусім є Польща. Агенції оформляють необхідні візи, знаходять роботу, звичайно, все це не безкоштовно. Оскільки в Польщі відчутний брак робочої сили, тамтешні фірми пропонують щоразу кращі умови роботи. Я особисто належу до тих, які не є прихильниками міграції. Мені було б приємніше, якби працювати й жити за кордоном їхали лише ті, хто хоче пізнати світ. На жаль, є багато причин нової міграції, і тому, на мою думку, до 10% працездатного населення нашої області на певний час виїде за кордон. Проте Словаччина для нас маловідома країна, і ніщо не вказує на те, що наші люди будуть їхати до вас працювати й жити. Йдеться радше про винятки, хоча сьогодні ніхто не береться передбачити, як розвиватиметься легальна міграція у майбутньому. Однак, якщо будуть значні відмінності у рівні життя у нас і в Центральній і Західній Європі, то існуватиме й міграція з усіма її позитивними і негативними наслідками.

Ігор Бартків, віце-президент Торгово-промислової палати в Івано-Франківську

Відміна візового режиму для громадян України при в'їзді у країни Європейського Союзу ліквідує одну велику проблему – саме оформлення візи. Приблизно половина тих, хто подав заяву на отримання візи, робив це через різні агентства і туристичні фірми, звичайно, не безкоштовно, а за досить високу оплату. Просто оформлення віз – це бізнес, за яким часто стоять різні мафіозні групи. Звичайно, що візи, які таким чином пропонуються і продаються хоч і є справжніми, тобто оригінальними, але спосіб їх отримання не найкращий. Зрештою, і візи поділяються на декілька категорій: не можна порівнювати польські робочі візи на 90–180 днів із візами в США. Що стосується нашого найближчого сусіда, Польщі, то вона начебто готова прийняти до 2,5

мільйонів українців. Не на постійно, але в межах обмеженої в часі легальної трудової міграції.

Після відміни візового режиму будуть діяти строгі правила. Наприклад, термін перебування буде обмежений на 90 днів, це автоматично не дає можливості розпочати роботу в ЄС, а українці, які приїдуть у будь-яку країну ЄС, повинні мати певну суму готівкою. Водночас я можу собі уявити, що на територію шенгенської зони намагатимуться приїхати і різні злочинці, а тому ніколи не буду протестувати проти суворого контролю і перевірки на кордоні. Крім Польщі, ще Чеська Республіка залишається однією з тих країн, куди прямує багато наших легальних мігрантів. У мене є інформація, що Чехія дуже зацікавлена в українських лікарях. Водночас, я не можу собі уявити як знайдуть собі місце ті, хто хоче працювати, до, прикладу в Німеччині чи у Франції. Легальним чином там знайти роботу дуже важко.

Що додати на завершення? Не чекайте на жодні масові хвилі наших мігрантів в ЄС і точно не у Словаччину. Українці сьогодні вже не пойдуть працювати за кордон за малу зарплату і на невідгідних умовах. Вони вже можуть вибирати.

Валерій Балоха, генеральний директор туристичної фірми «VD-TRAVELL», Київ

У Словаччині я був декілька разів, мені дуже подобається Ваша країна. Однак що цікаво – навіть коли я їхав у Словацьку Республіку (це завжди було на січневій ярмарки туризму «Slovakiatour»), візу я оформляв у польському консульстві. Як це сказати, Словаччина при видачі віз є дуже консервативною. Однак з нашою допомогою декілька невеликих груп поїхали кататися на лижах у Високі Татри. Українці їх дуже люблять, для наших людей саме Татри є символом Словаччини, лише після них – Братислава. Словаччина серед українців славиться і дуже строгою прикордонною поліцією, тепер уже тільки ви й литовці робите повторний біометричний контроль, а саме відбитки пальців. Траплялося, що до нас приходили люди, які хотіли зробити візу в країні Європейського Союзу, давали ясно зрозуміти, що вони там хочуть залишитися і нелегально працювати. Словаччина завжди мала бути лише прохідним пунктом, але якщо була можливість, то такі люди віддавали перевагу подорожі до ЄС через Угорщину і Польщу. Натомість всіх цікавила нелегальна робота, починаючи з Австрії і далі на захід, тому що, наприклад, у Польщі без проблем можна отримати легальний короткостроковий дозвіл на роботу. Ще давніше до нас приходили люди, які хотіли зробити візу в одну з країн шенгенської зони, за одне фіктивне запрошення з подальшим оформленням візи вони пропонували 300–400 євро, але, звісно, нас не цікавила така форма діяльності. Ми українці повинні зрозуміти, що відміна візового режиму

у країні ЄС хоч і є тим, на що ми вже роками чекаємо, але, наскільки я знаю, суворі перевірки на кордоні залишаться, люди зможуть подорожувати лише з певною сумою грошей, тому, на мою думку, безвізовим режимом скористаються насамперед ті, які подорожували й дотепер, але мусли мати візу. Словацька Республіка, принаймні, це стосується Києва як столиці, центральних, східних і південних регіонів, мабуть, як і дотепер – не буде надто популярною. Напевне вона буде цікавою з точки зору туризму, зокрема катання на лижах. Ймовірно тому, що ціни на відпочинок у Високих Татрах навіть дешевші, ніж у нас в Карпатах. Але точно вам не слід боятися наїздів нелегальних мігрантів у пошуку роботи, і також легальних із згаданих регіонів буде небагато.

Микола Проконів, директор «SEO GROUP», Львів

Ми щось середнє між туристичною фірмою і агентством з пошуку роботи за кордоном, насамперед у Польщі. Не хочу вихвалитися, але ми можемо знайти й запропонувати цікаву роботу, оформляємо через польське консульство необхідну візу, завдяки якій українець може без проблем їхати за кордон, тобто у Польщу, і легально заробити собі на життя. Нас не цікавить ані Чеська Республіка, ані Словаччина. Оформити візу і знайти роботу в цих країнах було б для нас складніше, дорожче, а інтерес до цих країн з боку наших потенційних клієнтів буде меншим. Минулого року ми відправили до Польщі на роботу приблизно 3000 українських громадян. Побачимо, що зміниться з безвізовим режимом, ми чекаємо на більший інтерес до пошуку роботи в країнах-членах ЄС. Ми припинимо займатися оформленням віз, але будемо намагатися отримати ліцензію як офіційне агентство для пошуку роботи за кордоном...

Подають запит на отримання притулку, але більшість з них добровільно повертається додому

У 2014 – 2015 рр. запит на отримання статусу біженця в країнах ЄС подало 36 840 громадян України, що становить лише 0,08% від загальної кількості населення. Частка українців у загальній кількості тих, хто подали заяву про притулок у країнах ЄС, у 2015 році становила лише 1,67%.

2 820 українцям країни ЄС протягом 2014 – 2015 рр. надали інші форми захисту.¹³

З 2006 року кількість нелегально працевлаштованих емігрантів з України у світі зменшилася на 151 650 осіб, які після повернення додому без проблем стали членами суспільства.¹⁴ Україна успішно виконує угоду з ЄС про зворотне повернення осіб з ЄС в Україну. Так, у 2010 – 2015 рр. повернулася загалом 3081 особа.¹⁵

Таблиця 2. Перших 5 країн ЄС та Словаччина за кількістю поданих заяв на отримання притулку громадянами України у 2014 – 2015 рр.

Країна	Кількість запитів	Кількість виданих
Німеччина	7 365	75
Франція	6 765	1 800
Польща	4 570	25
Іспанія	4 240	0
Італія	3 070	1
Словаччина	49	1
2016 рік:		
Словаччина	25	2

¹³ Більше див. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>.

¹⁴ Там же

¹⁵ Дані Державної міграційної служби України.

Приблизно 911 000 іноземців у 2015 р. підозрювалися у скоєнні злочинів у Німеччині. Зокрема йшлося про 134 177 сирійців (неприваблива першість), 74 014 турків, 69 097 афганців, 53 531 румунів, 44 659 поляків, та тільки 8 085 українців (неповний відсоток від загальної кількості), що відносить їх на 23-тє місце.¹⁶

Україна займає першість серед третіх країн за кількістю добровільного повернення громадян з країн ЄС до своєї держави. Із загальної кількості 15 010 повернених 13 017 повернулося добровільно.

Замість підсумку

Міграція українців, легальна або нелегальна, в Європейський Союз, Ізраїль, Канаду, США та інші країни сьогодні вже звичайна справа. Вони є у Польщі, Греції, Італії. Сьогодні вже нікого не здивує українець, який з усією сім'єю живе і працює у Швеції, а влітку ви його з дружиною і дітьми зустрінете на одному з пляжів Далмації, тобто в Хорватії.

Звичайно, приїзд українців у будь-яку країну спочатку створює проблеми обом сторонам. Однак з часом у переважній більшості випадків переважає відчуття задоволеності з обох сторін. Країна, яка приймає, задоволена робочими навичками й дисципліною українців, які водночас з часом уміють пристосуватися до тамтешніх звичаїв, вивчити відповідну мову, якою говорять у їхній другій батьківщині. І злочинність цих мігрантів не виходить за межі середньої статистики. Однак, незважаючи на це, у багатьох країнах ЄС зростає напруга серед їх мешканців, що пов'язано з заявленою відміною візового режиму.

Для цікавості наведемо й декілька статистичних даних про доходи українців, включно з пенсіонерами. Можливо, що декого буквально шокувала інформація про те, скільки наших східних сусідів живе на рівні бідності і їхні доходи є нижчі, ніж прожитковий мінімум. Як вони можуть? За даними Державної статистичної служби¹⁷, кожен українець має в середньому 15 соток сільськогосподарських земель. І хоч це тільки статистичні дані, бо якщо один має 38 сотин, то інший не має жодного, але все ж таки. Українці змогли дати собі раду і в ще складніших ситуаціях, ніж та, в якій вони опинилися сьогодні.

¹⁶ *Polizeiliche Kriminalstatistik 2015*, Міністерство внутрішніх справ Німецької федеративної республіки, 2015, с. 54, <http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2016/pks-2015.html>.

¹⁷ *Аргументы и факты в Украине*, No. 10 – 11/2017.

Із статистикою в Україні проблема. Дані, які мають співпадати, часто є в різних установах різними. Так, Державна міграційна служба знає лише про тих мігрантів, які на постійно залишили свою батьківщину, які повідомили про це цю службу, тому що їхній переїзд був організований представництвами країн, в яких вони будуть проживати.

Однак наша мета полягала не в дискусії про статистику. Ми намагалися показати думку людей, для яких близькою є проблематика міграції. Тобто тих, які знають позитивні й негативні сторони цього питання.

Звичайно, ніхто не може бути провидцем і не зможе чітко передбачити легальну міграцію у країни ЄС, включно зі Словацькою Республікою, після запровадження повної візової лібералізації. Ніхто не може передбачити, як поведе себе майбутня інтелігенція, випускники університетів та інших вищих навчальних закладів. У їхньому випадку не буде актуальним те, про що сказали багато опитаних: «Хто хотів виїхати за кордон і там працювати й жити, давно це зробив». Молоді інтелектуали та їхні ровесники, які опанували одну з потрібних робітничих професій, лише тепер мають можливість залишити свої домівки у пошуках кращого і перспективнішого життя. Саме тому на завершення даємо слово тій людині, яка щодня в контакті з українськими студентами, випускниками й аспірантами – викладачеві, колишньому деканові факультету природничих наук та экс-проректорові Університету Павла Йозефа Шафарика в Кошицях, діючому директорові Інституту фізичних наук факультету природничих наук УПІШ в Кошицях Олександрові Фегерові: «Сьогодні на факультеті природничих наук на навчальних програмах з фізики навчається понад 20 студентів із Закарпаття, Харківської і Донецької областей. Навчання для цих студентів проходить російською або англійською мовами. Студенти цікаві для факультету, бо їхня цілеспрямованість і честолюбність є прикладом для інших студентів. Їхня мотивація полягає у здобутті якісної освіти на доброму європейському факультеті з прекрасною дослідницькою інфраструктурою. Для українських студентів характерна скромність, а аспіранти частину своєї стипендії надсилають батькам у регіони, охоплені війною. Зважаючи на політичну й економічну ситуацію в Україні, більшість з них не хоче повертатися додому, вони шукають роботу у нас або в інших країнах ЄС чи в Америці. Тобто вектор еміграції інтелектуального потенціалу однозначно спрямований зі Сходу на Захід».

Українські студенти думають так само як і наші. Це впливає з дослідження, яке є частиною проекту «Психологічний механізм змін ризикової поведінки учнів і студентів, ризикова поведінка та еміграційні, міграційні наміри». Звіт з дослідження склали Ольга Оросова і Марта Куланова з команди дослідників філософського факультету

УПІЙШ в Кошицях, яка у 2016 році звернулася до всіх 35 вищих навчальних закладів у Словаччині. Офіційним шляхом у дослідженні взяло участь 18 вишів і разом 489 студентів різних спеціальностей. Залишити Словаччину на тривалий час або навіть на постійно обмірковує 21% студентів східнославацького регіону, ще 15% планує виїхати на короткий час з перспективою повернутися через рік. При цьому 42% опитаних ще не прийняли рішення, вдома ж хоче залишитися лише неповна чверть респондентів (21%). Так само міркують студенти університетів в інших регіонах Словаччини. В Центральній Словаччині на короткий або на тривалий час виїхати планує 36% опитаних, у Західній Словаччині – 34%.¹⁸

Навіть якщо це дослідження ще не завершено, можна стверджувати, що причиною серйозного міркування про еміграцію є не тільки економічна ситуація, тобто однозначне прагнення мати вищий рівень життя, ніж удома, але також бажання ризикнути, отримати досвід, вдосконалитися в іноземних мовах, трошки пізнати світ і пережити в ньому щось захопливе й пригодницьке. Від словацьких студентів вони по суті відрізняються лише в одному: у них, крім економічних причин, причиною еміграції є ще песимістичне бачення майбутнього, що їх чекає в Україні. Перспектива спокійного життя з усім, що до цього належить, на їхню думку, є за далеким, небаченим горизонтом.

---

¹⁸ Lendel, M.: Päťina študentov z východu by zo Slovenska odišla. In: *Koržár Košice*, 19. 4. 2017, <https://kosice.korzar.sme.sk/c/20511641/patina-studentov-z-vychodu-by-zo-slovenska-odisla.html>.